

Kapitola 17

Rozvojový rozměr české zahraniční politiky

Jan Werner a Ondřej Horký-Hlucháň

ODSTŘEDIVÉ A DOSTŘEDIVÉ TRENDY ZAHRANIČNÍ ROZVOJOVÉ SPOLUPRÁCE¹

Oproti předchozímu roku, kdy byla v návaznosti na evropskou uprchlickou krizi rozvojové agendě věnována zvýšená pozornost z hlediska politické a částečně i veřejné sféry, lze rok 2016 označit spíše jako rok přechodný. Zatímco na evropské i národní úrovni dochází k postupné reflexi a implementaci opatření pro plnění Cílů udržitelného rozvoje (též globální cíle, SDGs), dále přetrvávají jen pomalu oslabující dosavadní trendy. V českém kontextu, kde lze formulaci návazných rozvojových politik, ale i větší vnitropolitické změny očekávat až v souvislosti s volbami do Poslanecké sněmovny ke konci roku 2017, to přitom platí dvojnásob. Dílčí posuny v roce 2016 se přesto ukazují jako relevantní, neboť naznačují možnosti vývoje a budoucích střetů v tvorbě české rozvojové politiky. Loňská kapitola této knižní řady se věnovala především zahraniční spolupráci jako prostoru prolínání vnější a vnitřní politiky ČR, přičemž konstatovala její klesající *polarizaci* a vysokou *technokratizaci* při současné bezprecedentní *politizaci* v důsledku tzv. migrační krize.

Praktickým důsledkem uvedeného posunu byl loňský tichý střet Ministerstva zahraničních věcí ČR, jakožto zákonného poskytovatele zahraniční rozvojové spolupráce (ZRS) a humanitární pomoci do zahraničí, a Ministerstva vnitra ČR (MV), které humanitární pomoc nově poskytuje v rámci *ad hoc* vytvořených nástrojů s deklarovaným cílem omezení přílivu uprchlíků do ČR. Zvýšený zájem o vlastní projekty však projevil také další resort, konkrétně Ministerstvo zemědělství ČR. Zahraniční rozvojová spolupráce a koherence politik pro udržitelný rozvoj jakožto klíčové nástroje plnění vnější dimenze Agendy 2030 se stala předmětem debaty v obnovené Radě vlády pro udržitelný rozvoj s cílem většího zapojení resortů do úsilí směřujícímu k plnění cílů ZRS. Tento souběžný proces konsolidace byl však dokončen až přijetím *Strategického rámce Česká republika 2030* v dubnu 2017 a ani tehdy se ještě

nepromítl do implementačních dokumentů. Kapitulu proto uzavírají zejména otázky ohledně dopadů fragmentace ZRS na její efektivnost a celkový objem.²

Z hlediska pokračujících trendů v minulém ročníku zmiňovaná „*bezprecedentní mobilizace zdrojů vykazatelných jako ODA*“³ pokračuje ve střednědobém období, přičemž se jí v roce 2016 podařilo zajistit nejen ve vztahu ke zdrojům v gesci MV, nýbrž i pro tradiční bilaterální ZRS řízeném MZV, která tak v období 2017–2019 poroste o přibližně 100 mil. Kč ročně. Lze nicméně pochybovat o tom, zda podobný růst vycházející z pragmatického (nikoli principiálního) vnímání rozvoje přetrvává i poté, co pomine jeho domácí užitečnost. Skutečnost, že se v situaci opadající migrační krize nepodařilo MZV uvedený růst prodloužit pro rok 2020, napovídá o opaku. Pragmatickým vnímáním ZRS se česká zahraniční politika v rozvojové oblasti dostává do ryze *reaktivní* polohy, kdy k navyšování jejího objemu bude docházet výhradně při dostatečné domácí motivaci. A přestože se ČR zavázala k dlouhodobému navyšování ZRS až na úroveň ODA 0,33 % HND v roce 2030, jeví se tento cíl jako reálný, pouze pokud diskurz „pomoci na místě“ jako prevence migrace si zachová svůj politický mobilizační potenciál, anebo jej vystřídá jiný relevantní domácí cíl, jímž by podle stávajícího vývoje mohla být např. přímá ekonomická užitečnost ZRS.

Jak ovšem bylo předesláno, uvedené hodnocení je v kontextu „přechodného“ roku 2016 třeba vnímat jako neuzavřené. Otázka, zda bude fragmentace rozvojové politiky pokračovat i po skončení migrační krize, je dosud otevřená. Stejně jako otázka, zda bude v příštích letech sekuritizace nahrazena (podobně pragmaticky orientovanou) ekonomizací, či důrazem na hodnotové principy rozvojové spolupráce. A konečně, jakým způsobem budou v průběhu a po skončení volebního roku 2017 implementovány nové obecné dokumenty, které definují přístupy k rozvoji na evropské a globální úrovni. Tato kapitola si neklade za cíl zodpovědět kteroukoli z těchto otázek, nýbrž představit rok 2016 v jeho „přechodné“ podobě, již na straně jedné charakterizuje stabilita a návaznost na předchozí období, zatímco na druhé straně ve střednědobém a dlouhodobém horizontu přetrvávají nejasnosti a nové trendy se rýsují jen velmi pozvolna s tím, že trend přesunu sil na domácí politické scéně směrem k posílení nových stran a hnutí bez vztahu k ZRS může v budoucnosti působit jako dodatečný faktor nejistoty.

ROZVOJOVÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRAŇIČNÍ POLITIKY: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Koncepční rámec zahraniční rozvojové spolupráce

Základním východiskem pro zahraniční rozvojovou spolupráci ČR zůstala i v roce 2016 *Koncepce zahraniční politiky České republiky* z roku 2015, již detailně popisují loňské kapitoly této knižní řady. Za klíčové lze přitom i pro analýzu ZRS v roce 2016 označit její přeměnu z nepřesně definované „*integrální součásti zahraniční politiky ČR*“⁴ na „*multifunkční nástroj naplňování vícera cílů zahraniční politiky*“.⁵ Koncepce zejména formalizuje propojení ZRS a politik migrace, bezpečnosti i ekonomické diplomacie, přičemž naopak opomíjí šíření dobrého jména ČR v zahraničí, které se tak

dostává na úroveň vedlejšího, implicitního efektu. Vývoj roku 2016 naznačuje, že se deklarované záměry daří převádět do praxe, a to jak vzhledem k přetrvání a prohloubení nexu rozvoj–migrace, resp. diskurzu „pomoci na místě“, tak vzhledem ke zvýraznění ekonomického potenciálu ZRS na české i evropské úrovni. Ve střednědobém horizontu se daří zajistit i v Koncepci avizované navyšování prostředků. V tomto ohledu jsou nicméně na místě pochybnosti ohledně faktické koncepčnosti tohoto rozhodnutí, jež v praxi představuje spíše vyústění představy „pomoci na místě“.

Kromě Koncepce zůstaly ve sledovaném roce neměnné i další součásti koncepčního rámce ZRS, jmenovitě *Bezpečnostní strategie České republiky*, *Strategie migrační politiky České republiky* a *Koncepce Ministerstva vnitra pro asistenci uprchlíkům a státům pod silnými migračními tlaky*. Uvedené dokumenty spoludefinují užití ZRS jako nástroje pro prevenci a omezení migrace. Jak přitom v souvislosti s prvními dvěma jmenovanými strategiemi popisuje loňská kapitola této ročenky, činí tak na poměrně obecné úrovni, přičemž zároveň vytvářejí základ pro hybridní politiky, jejichž náplň je de facto humanitární či rozvojová (a jako taková je i vykazatelná), ale zároveň sledují odlišné cíle. Co se týká třetího dokumentu, Koncepce ministerstva vnitra pro asistenci uprchlíkům, jeho analýza v loňském roce nebyla možná z důvodu nezveřejnění, k němuž nedošlo ani v roce 2016. Pokud lze nicméně usuzovat z neoficiálních verzí, které zatím unikly na veřejnost,⁶ dokument v podstatě doplňuje a specifikuje výše nastíněný rámec. Jako záměr MV jsou konkrétně identifikovány standardní humanitární/rozvojové aktivity, resp. zapojení se „do solidárních unijních aktivit a dalších multilaterálních či bilaterálních aktivit, a to především v podobě přímé pomoci uprchlíkům v zemích původu a tranzitu migrace, poskytováním podpory těm třetím zemím, které hostí početné uprchlické populace, případně zvaží pomoc jiným státům Unie, které se ocitly pod významnými migračními tlaky“.⁷ Smyslem těchto činností přitom není naplňování SDGs či jiných rozvojových cílů, nýbrž asistence uprchlíkům, kteří tak neztratí „kontakt s domovem a motivaci k návratu do země původu po odeznění příčiny emigrace“.⁸ Z logiky věci uvedená pomoc nesměruje do programových/prioritních zemí ČR, ale „do třetích zemí, na které ve většině případů doléhá uprchlická situace nejvíce, tak, v případě potřeby, do vybraných států Evropské unie, které současný bezprecedentní tlak na svou vnější hranici Evropské unie jen těžko zvládají“.⁹

Přetrvávající sekuritizace ovšem nebyla jediným trendem roku 2016. Chápání ZRS jako nástroje omezení migračních tlaků sice v politické diskusi přetrvávalo, zejména v souvislosti s oslabením přílivu uprchlíků však opět vznikl prostor pro nové tematizace, v intencích multifunkčnosti dle *Koncepce zahraniční politiky České republiky*. Jako pomalu ale jistě nastupující trend se tak jeví ekonomizace české ZRS, jež by prostřednictvím rozvoje měla sledovat také zlepšení a posílení ekonomických vztahů s přijímajícími zeměmi. Konkrétním vyjádřením tohoto principu se stalo zahrnutí rozvojových potřeb konkrétních zemí do *Bílé knihy exportu – Mapy globálních odborných příležitostí*.¹⁰ U programových zemí je kromě standardních exportních příležitostí zařazena rovněž podkapitola věnovaná příležitostem pro rozvojovou spolupráci, která potenciálním zájemcům „nabízí prvotní pohled na rozvojové potřeby daného teritoria a z nich plynoucí exportně investiční příležitost“.¹¹ Přestože jsou na rozvojovou spolupráci zaměřené podkapitoly zatím spíše povrchní, naznačují směr, kterým

se má – i podle vyjádření Odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci (ORS MZV) – česká rozvojová politika ambice dlouhodobě ubírat. Oproti trendu sekuritizace je přitom patrná snaha o zachování původního smyslu ZRS a přímé zainteresování nevládních subjektů, resp. postup zesoda.

Implementace Agendy 2030 a příprava Strategie zahraniční rozvojové spolupráce ČR 2018–2030 a rámce Česká republika 2030

Jak je patrné z výše uvedeného, z hlediska koncepce české ZRS nedošlo k výraznějším posunům. Rok 2016 byl rokem nevolebním, a proto neproběhly žádné změny na úrovni vlády nebo prezidenta, které by ovlivnily politický kontext zahraniční rozvojové spolupráce. Výraznější podněty vycházely spíše ze zahraničí, a to nejen z Evropské unie, ale také Organizace pro hospodářskou spolupráci a i dalších donorů v reakci na přijetí Agendy 2030 a s nimi spojených Cílů udržitelného rozvoje na globální úrovni a přinejmenším na úrovni evropské také na zvyšující se pragmatismus vlád ve vztahu k rozvojové spolupráci a na její sekuritizaci a také na obnovený důraz na roli soukromého sektoru v rozvoji kvůli omezeným finančním kapacitám sektoru veřejného.

I přesto zdánlivou stagnaci ale lze sledovaný rok označit za důležitý, a to zejména v souvislosti s přípravou *Strategie zahraniční rozvojové spolupráce ČR 2018–2030* a strategického rámce *Česká republika 2030*. Co se týká prvního jmenovaného, první koncept návazné strategie na *Koncepci zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010–2017* představil ORS až na konci ledna 2017 – tedy téměř po roce a půl od představení návrhu tabulky teritoriálních a sektorových priorit i preferovaných nástrojů. O strategii i procesu jejího vzniku a připomínkování bude proto informovat až kapitola za rok následující, nicméně již zde lze říci, že šlo o podstatně participativnější proces než u předešlé koncepce bez ohledu na to, jak byly připomínky členů Rady pro ZRS zapracovány. Zpoždění navíc podle ORS způsobila také absence „mezičlánku“ na evropské úrovni, který by implementoval Agendu 2030 do evropského kontextu. V červnu 2016 sice vysoká představitelka Federica Mogherini představila *Globální strategii zahraniční a bezpečnostní politiky EU* (též Evropskou globální strategii),¹² nicméně aktualizovaný *Evropský konsenzus o rozvoji* byl přijat až v roce následujícím.¹³

Dokument *Česká republika 2030*¹⁴ byl rovněž schválen až v roce 2017 a bude detailněji popsán až v kapitole analyzující rok 2017. I v tomto případě lze nicméně konstatovat participativní povahu jeho přípravy, a to prostřednictvím konzultací v rámci kulatých stolů, tzv. World-Café, a připomínkováním ze strany odborné i širší veřejnosti. Zahraniční rozvojové spolupráci se, mezi dalšími tématy, v květnu 2016 věnoval *Kulatý stůl č. 4: Česká republika podporující udržitelný rozvoj v Evropě a ve světě*.¹⁵ Následná diskuse nicméně zůstala na poměrně povšechné úrovni, přičemž lze představit, že i výsledný dokument spíše popisuje a formalizuje stávající fungování zahraniční spolupráce, než aby ho blíže specifikoval nebo řešil existující konflikty priorit (souběžné zaměření na demokracii, prosazování SDGs, omezení migrace atd.). Za relevantní lze každopádně označit obnovení závazku dosáhnout do roku 2030 objemu ODA ve výši 0,33 % hrubého národního důchodu.

ROZVOJOVÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

Pokračující diskurz pomoci na místě a jeho efekty na zahraniční rozvojovou spolupráci

Rozvojové politice v roce 2016 nadále dominovala napříč politickým spektrem sdílená představa pomoci na místě, kdy byla ZRS chápána nikoli především jako způsob zlepšování postavení globálního Jihu či naplňování SDGs, nýbrž jako nástroj omezení přílivu uprchlíků do EU, a potažmo České republiky. Jak jsme již uvedli v kapitole této knižní řady za rok 2015, politický diskurz pomoci na místě je určen především zahraničnímu publiku – jakožto možná legitimizace odmítavého postoje české veřejnosti (a potažmo politické reprezentace) vůči přijímání uprchlíků. Pomoc na místě, resp. navyšování investic do ZRS, by přitom měla na straně jedné oslabovat migrační tlak, na té druhé pak ČR osvobodit od mezinárodních závazků spojených s migrací, a to zejména tzv. uprchlických kvót. Ty zůstaly – i přes přehlasování ČR v Radě EU v roce 2015 – zásadním tématem i pro rok následující. Přestože se ČR nepřidala k žalobě, kterou k Soudnímu dvoru EU podaly Slovensko a Maďarsko, nadále odmítá přijmout přidělený počet uprchlíků. Odmítá také jakýkoli systém dlouhodobého přerozdělování uprchlíků, a to i v krizových situacích.¹⁶

Větší naléhavost problematiky uprchlictví a současné částečné vyčerpání tématu rozvoje v návaznosti na rozvojový rok 2015, během něhož byla problematika v celé šíři prezentována jak v rámci veřejné, tak politické diskuse, vedla zejména v první polovině sledovaného roku k relativnímu upozadění politického dialogu o ZRS. S ohledem na vývoj ve zbytku roku, resp. v následujícím roce 2017, lze nicméně konstatovat, že se jedná pouze o dočasný trend, který se postupně vyčerpává. Pomineme-li problematiku kvót, kde dosud na evropské úrovni nedošlo ke kompromisu, lze za bod zlomu označit summit a Dohodu EU s Tureckem, k níž došlo v březnu a v jejímž důsledku se celkový počet uprchlíků příchozích do EU meziročně snížil.¹⁷ Právě na summitu s Tureckem, resp. předcházejícím summitu zemí V4 a konferenci Supporting Syria v únoru 2016, byly rovněž deklarovány jednotlivé komponenty pozice ČR jakožto státu, jenž odmítá uprchlické kvóty (resp. migraci jako takovou), přičemž výměnou nabízí jak ústupky a pomoc tranzitním zemím, tak pomoc postiženým oblastem v rámci aktivit ZRS. Na tomto postupu se vládní strany shodly i s opozicí, s výjimkou dlouhodobě euroskeptických a xenofobních stran, jež jakékoli ústupky z principu odmítají.¹⁸

Diskurzivní oslabování propojení prevence migrace a ZRS je v roce 2016 velmi pozvolné. Přestože lze tedy pozorovat jeho nahrazování zmiňovanou ekonomizací, která je postupně zahrnována do jednotlivých koncepčních dokumentů a patrně se o ní bude blíže diskutovat v příštích ročnících této publikace, pro rok 2016 zůstává spíše nerelevantní. Nexus migrace–ZRS, resp. všeobecně sdílená představa pomoci na místě, má naopak přímý dopad na financování a způsob realizace české rozvojové pomoci, a to v přímé návaznosti na vývoj sledovaný v roce 2015.¹⁹ Jako stěžejní se v tomto ohledu jeví navýšení objemu dvoustranné ZRS na roky 2017–2019, k němuž došlo v červenci sledovaného roku usnesením vlády č. 631/2016.²⁰ Schválený růst

počítá s navýšením ZRS o cca 100 mil. Kč ročně. Předkládaná zpráva přitom dobře ilustruje diskusi o proměňujícím se diskurzu ZRS: jako první je mezi důvody navýšení uvedena „celosvětová bezpečnostní i socio-ekonomická situace, vč. ohledu na migrační tendence a jejich kořeny“, následně je však zmíněna také role ZRS jako „nástroje ekonomického partnerství a účinného propojování soukromých sektorů donorské i přijímající/partnerské země a [...] roli ZRS coby důležité asistence nejchudším zemím světa (LDCs)“. Dochází tak k současné explicitaci (dosavadní) sekuritizace ZRS i její možné budoucí ekonomizace. Jako zajímavá se z hlediska silně pragmatického vnímání rozvojové spolupráce jeví také neformálně sdělená skutečnost, že byl oproti původnímu předpokladu do roku 2020 schválen pouze růst pro období 2017–2019. V době psaní tohoto textu již bylo navyšování objemu bilaterální spolupráce v roce 2020, jež by bylo dalším krokem ke splnění závazku do roku 2030 dosáhnout úrovně ODA 0,33 % HND, na vládní úrovni zamítnuto.

Co se týká bezprostředních důvodů navyšování objemu bilaterální ZRS od roku 2017, příčiny se podle vyjádření jednotlivých podílníků liší. ORS MZV za hlavní příčiny považuje dlouhodobou úspěšnost českých rozvojových aktivit, kterou v roce 2015 a 2016 potvrdily nezávislé audity NKÚ a OECD/DAC, a s ní související rostoucí pozornost, kterou ZRS věnují ústavní činitelé. Za relevantní zároveň ORS považuje vývoj financování v roce 2016, kdy objem bilaterální ZRS v gesci MZV rostl relativně pomalu, zatímco *Program Ministerstva vnitra na asistenci uprchlíkům v regionech původu a prevenci velkých migračních pohybů* v roce 2016 byl navýšen na 150 mil. Kč,²¹ a růst HND ČR, který by v případě nezvýšení objemu ZRS vedl k poklesu míry plnění závazku navýšení ODA na 0,33 % HND do roku 2030. S ohledem na provedené šetření se nicméně jako pravděpodobné zdá, že spíše než uvedené faktory hrály ve střednědobém navýšení ZRS roli představa pomoci na místě (a její mezinárodní využívání v souvislosti s odmítáním uprchlických kvót) a vlastní zájmy dalších ministerstev.

Právě fragmentace rozvojové politiky, o níž se detailně diskutovalo v souvislosti s vývojem v roce 2015, ve sledovaném roce dále pokročila. Nejvýraznější je nárůst objemu financí rozdělených v rámci *Koncepce Ministerstva vnitra pro asistenci uprchlíkům a státům pod silnými migračními tlaky*, které byly v roce 2016 navýšeny na 150 mil. Kč – tj. asi pětinu bilaterální ZRS v gesci MZV.²² Z připomínek představených v meziresortním řízení k usnesení č. 631 je navíc patrné, že MV vlastní rozvojové aktivity nepokládá za přechodné, nýbrž že s jejich realizací počítá přinejmenším ve střednědobém horizontu – např. když požaduje sladění vlastního programu s Plánem dvoustranné ZRS pro rok 2017 představeným MZV. K uvedené fragmentaci dochází s tichým souhlasem ORS MZV, který zdůrazňuje, že podobný způsob spolupráce pokládá za přijatelný a v rámci meziresortní spolupráce má dostatek možností se k aktivitám MV vyjadřovat. Z dlouhodobého hlediska se nicméně jedná o poměrně zásadní precedens, jenž mají zájem využít také další resorty. Jako příklad lze uvést Ministerstvo zemědělství ČR a jeho projekt vzorových farem v Zambii, jehož schválení vládou a propagaci inicioval Marian Jurečka v první polovině roku 2017.²³

Nástroje zahraniční rozvojové spolupráce a jejich financování

Finanční stránku ZRS v roce 2016 tradičně shrnuje materiál *Informace o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky v roce 2016* předložený vládě na počátku června 2017.²⁴ Odhad celkové ODA České republiky předběžně činí 6,4 mld. Kč: oproti objemu v roce 2015 se jedná o nárůst o cca 29 % ze 0,12 na 0,14 % HND. Navýšení jde přitom na vrub především příspěvkům do rozpočtu EU na rozvojové aktivity. Multilaterální rozvojová spolupráce tradičně výrazně převyšuje tu bilaterální. Podobně jako v roce 2015 je z analytického hlediska nutné upozornit, že vykazovaná ODA zahrnuje i některé náklady, které nelze označit za v pravém slova smyslu rozvojové – zejména výdaje na pobyt uprchlíků na území daného státu, jež v případě ČR meziročně vzrostl o 100 mil. na cca 460 mil. Kč.

Co se humanitární pomoci týká, původní rozpočet byl z původních 73 mil. Kč dle usnesení vlády č. 468/2015 navýšen o téměř polovinu, na 99,6 mil. Kč. Z regionálního hlediska přetrvává výrazné zaměření humanitární pomoci do oblastí Blízkého východu (cca 70 %) na úkor dalších regionů, a to zejména v souvislosti s uprchlickou krizí. I v tomto ohledu tedy pokračuje trend nastolený v roce 2015, kdy dochází ke zjevně paralelní realizaci aktivit MZV a MV a zároveň důraz na prevenci migrace vytlačuje humanitární projekty ve zbytku světa. Do regionu byl rovněž mimo rámec humanitární pomoci alokován každoroční peněžní dar Afghánistánu ve výši 20 mil. Kč (dle usnesení vlády č. 638/2012) a 40 mil. Kč v rámci nově schválené asistence Sýrii dle usnesení vlády č. 588/2016 (z nichž cca 11 mil. Kč zůstalo nevyčerpáno a bude převedeno do roku 2017).

V případě dalších nástrojů ZRS nejsou patrný výraznější posuny. V rámci programu Aid for Trade bylo částkou 5,77 mil Kč podpořeno sedm projektů, Program bezpečnostní rozvojové spolupráce realizoval aktivity v hodnotě 5,13 mil. Kč, a to opět především v zemích západního Balkánu, mezi něž byla nově přidána Ukrajina. Pokračoval rovněž program vládních stipendií dle usnesení vlády č. 301/2012 v celkovém objemu 562 stipendií při celkovém čerpání 108,11 mil. Kč a zároveň došlo k prodloužení programu Nové elity pro Sýrii do roku 2022. Program je určen 18 syrským stipendistům. Jako úspěšný byl konečně (ze strany realizátorů) vyhodnocen Program rozvojového partnerství pro soukromý sektor, jehož rozpočet byl pro rok 2017 zdvojnásoben na 20 mil. Kč, při současném sjednocení dosavadních dvou pilířů (Studie proveditelnosti a Rozvojového partnerství).

Efektivnost zahraniční rozvojové spolupráce a hodnocení OECD/DAC

Ve sledovaném roce MZV publikovalo čtyři evaluační zprávy zaměřené na různě úspěšné rozvojové programy. V Gruzii²⁵ a Etiopii²⁶ byla hodnocení zaměřena na ZRS v sektoru zemědělství, přičemž obě zprávy uvádí podobné výsledky. Projekty jsou koncipovány jako vysoce relevantní a účelné, jejich efektivita je však omezena dílčími organizačními pochybeními (v případě Etiopie byla část prostředků vynaložena na relativně méně potřebné investice, v Gruzii byl projekt z hlediska zajištění efektivitativy naplánován na příliš krátké období). Jako proměnlivé evaluační hodnotí také dopady a udržitelnost, které se v rámci jednotlivých projektů výrazně odlišují: ať

už z důvodu klimatických podmínek či nepředvídaných sociálních dopadů projektu (v Etiopii část projektů zvýhodňuje spíše bohaté příjemce; v Gruzii se naopak spolupráce ukazuje jako méně efektivní u individuálně zaměřených projektů). S ohledem na minulý ročník této publikace lze konstatovat, že obě zprávy v zásadě nevybočují z typického hodnocení českých rozvojových projektů.

K tomu ovšem dochází v případě zbývajících dvou evaluačních zpráv zaměřených na sektor státní správy a občanské společnosti v Bosně a Hercegovině a na sektor vzdělávání, resp. vysílání českých učitelů do rozvojových zemí. V prvním případě²⁷ byl hodnocen jediný projekt ČRA zaměřený na zvyšování kapacit veterinárních laboratoří a inspekcí, jenž byl označen za úspěšný ve všech sledovaných kritériích. Kromě relevantní koncepce a efektivní implementace evaluační pozorují i vhodné dopady a udržitelnost. Projekt se podařilo naplnit deklarované cíle, a i s přihlédnutím k některým omezením (závislost fungování laboratoří na přidělení veřejných zakázek, vlastnictví know-how ze strany konkrétních odborníků spíše než institucí) se jeví jako dlouhodobě životaschopný.

Výrazný rozpor naopak obsahuje evaluace programu vysílání českých učitelů do rozvojových zemí, v jehož rámci byly s různými výsledky hodnoceny dva projekty v Mongolsku a Kambodži.²⁸ První byl realizován ČVUT ve spolupráci s Mongolian University of Science and Technology, přičemž evaluační oceňují jeho realistickou, jasně ohraničenou koncepci (výuka dvou předmětů) vedoucí k jednoznačně pozitivním výsledkům v kritériích relevance, efektivnosti i efektivity. V případě druhého projektu, který realizovala ČZU a Royal University of Agriculture v Phnompenhu, ale hodnotitelé upozorňují na obecné a potažmo nerealistické cíle, díky nimž je projekt sice relevantní, ale jeho efektivnost a efektivita jsou shledány jako nízké. S ohledem na nedostatek dat zpráva neobsahuje přímé vyhodnocení kritérií dopadu a udržitelnosti – jako jednoznačně funkčnější je nicméně hodnocen projekt ČVUT. Proti tomuto závěru se přímo ohradil realizátor druhého z projektů, ČZU, která napadla použitou metodologii, zejména ex post hodnocení dle dříve nediskutovaných kritérií a nedostatečný počet respondentů mezi příjemci – studenty.²⁹ Lze nicméně podotknout, že obě připomínky směřují především ke kritériu dopadů projektu, které evaluační zpráva nehodnotí: i s přihlédnutím k námitkám ČZU se tak vyznění evaluační zprávy příliš nemění.

Kromě hodnocení sektorových programů prošla v roce 2016 nezávislým hodnocením i ZRS ČR jako celek v rámci peer review OECD/DAC.³⁰ Historicky první podobné hodnocení české rozvojové politiky ji na straně jedné představuje ve velmi dobrém světle: evaluační oceňují výrazný posun ve strategické koncepci ZRS, jejím řízení (zaměření na efektivitu, důsledné vyhodnocování/reportování a jejich využití) i koordinaci mezi jednotlivými aktéry na domácí i mezinárodní scéně. Na straně druhé však zpráva upozorňuje na zásadní omezení, která navíc zůstávají z koncepčního hlediska spíše nereflektována. S přihlédnutím k omezeným finančním zdrojům hodnotitelé opakovaně doporučují nejen usilovat o jejich průběžné navyšování (do roku 2020 na 0,17 % HND a dále směrem k závazku 0,33 % HND), ale zároveň zpřesnit zacílení české ZRS a zlepšit synergii s dalšími aktéry. Česká republika by konkrétně měla přistoupit ke snížení počtu partnerských zemí i humanitárních intervencí a v obou ob-

lastech navíc svoji aktivitu cílit spíše na niky, v nichž může nabídnout vlastní specifické zkušenosti (zejm. v zemích západního Balkánu a východní Evropy). Dále by mělo dojít k posílení kapacity realizujících institucí – a to nejen ve smyslu probíhajícího navýšení organizačních kapacit a vysílání zaměstnanců do zahraničí, ale rovněž ve specifických expertních oblastech (nákup, risk management, evaluace). Zároveň by podle zprávy mělo dojít ke zjednodušení některých požadavků administrativního i normativního charakteru (umožnění víceletého plánování bez prodlužování projektů, přechod k nevázané ZRS) a většímu zapojení soukromého sektoru jako plnohodnotnějšího partnera, nikoli dodavatele.

ROZVOJOVÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Vláda a prezident

Základ pro postoje prezidenta i jednotlivých členů vlády představuje v loňské kapitole diskutovaná schůzka ústavních činitelů z prosince 2015, kde se jednotliví účastníci mj. shodli na potřebě „*podílet se na stabilizaci vybraných zemí rozvojového světa*“,³¹ a to zejména s ohledem na probíhající migrační krizi. Právě diskurzivní propojení rozvojové spolupráce a migrace se přitom stalo východiskem pro většinu politických postojů a prohlášení o ZRS v roce 2016, jež v některých případech doplnil také důraz na prohloubení ekonomické spolupráce s partnerskými zeměmi.

Na vládní úrovni lze – s ohledem na zklidnění migrační situace oproti roku 2015 – obecně konstatovat, že téma ZRS do jisté míry ustoupilo do pozadí dalších agend. Problematice se tak tradičně nejvíce věnovali předseda vlády a ministr zahraničních věcí. Postoj Bohuslava Sobotky shrnuje jeho výrok z únorové konference *Supporting Syria and the Region* v Londýně, kde podporu syrských uprchlíků charakterizoval jako „*vyjádření solidarity s lidmi v nouzi, ale také jako praktický krok směřující k zastavení toku uprchlíků do Evropy*“.³² Za konkrétní možnost využití ZRS k omezení počtu migrantů pak premiér na domácí i evropské úrovni několikrát označil readmisní dohody a za dlouhodobý cíl označil „*více navázat poskytování této pomoci právě na to, abychom s těmito zeměmi měli uzavřeny jasné a vynutitelné readmisní dohody. To je, myslím, cesta, kterou bychom byli schopni z dlouhodobého hlediska regulovat ten tlak, zastavit nelegální migraci a postupovat jenom v rámci pravidel, která definují mezinárodní dohody*“.³³

Podobná kombinace humanitarismu a pragmatismu zaznívala také v prohlášeních ministra zahraničních věcí Lubomíra Zaorálka, který např. v případě Sýrie prosazoval „*rozvojové projekty zlepšující životní podmínky v lokalitách zpusťšených válkou a jejich blízkém okolí. Právě tak nejlépe pomůžeme lidem zasaženým válkou, kteří se pak nebudou muset vydávat na strastiplnou cestu za důstojnými životními podmínkami do Evropy*“.³⁴ I on hovořil o nutnosti využití rozvojové spolupráce pro efektivnější readmisní politiku,³⁵ ale zároveň kladl větší důraz také na její ekonomickou rovinu, když např. *Dohodu o hospodářském partnerství s jihoafrickými zeměmi* představil jako mající „*rozvojový aspekt*“, ale zároveň jako příležitost ke vstupu na

„nejrychleji rostoucí kontinent na světě“.³⁶ Jak ostatně naznačil v souvislosti s dohodou s Kamerunem, za jeden z cílů ZRS a vhodnou strategii pokládá „z rozvojové pomoci přejít k normální obchodní spolupráci“.³⁷

Premiér i ministr zahraničních věcí rovněž sdíleli specifický pohled na financování ZRS, když na straně jedné přiznávali nedostatečnost zdrojů, ale na té druhé vyjádřili pochybnosti ohledně provedených srovnání a zdůraznili nefinanční přínosy českých iniciativ. B. Sobotka v tomto ohledu uvedl, že „*ČR obecně patří k zemím, které jsou diplomaticky aktivní, a jsme hodně aktivní v humanitární oblasti i v oblasti rozvojové pomoci. Samozřejmě bychom mohli vynakládat větší množství finančních prostředků. Je to otázka priorit.*“³⁸ Podobný názor prezentoval i L. Zaorálek, když v souvislosti s migrací uvedl, „*že by Česká republika do těch zdrojových míst mohla dávat větší prostředky*“, ale zároveň kladl důraz na efektivitu vynaložených prostředků, přičemž nepřímo polemizoval o efektivnosti využití prostředků evropských.³⁹

Prezident Miloš Zeman se podobně jako v předchozích letech problematice ZRS spíše vyhýbal. V rozhovoru pro TASS se sice i on přihlásil k názoru, že „*musíme pomoci uprchlíkům přímo na jejich území. Pomáhat lidem, tj. potenciálním uprchlíkům, přímo tam, kde žijí,*“⁴⁰ na domácí scéně se však k tématu blíže nevyjadřoval. Jeho hlavním vkladem do formulace české ZRS tak zůstává skutečnost, že i on je signatářem výše zmiňovaného Společného prohlášení ústavních činitelů, které – alespoň podle informací poskytnutých ORS MZV – výrazně napomohlo k navýšení rozpočtu rozvojové pomoci.

Parlament ČR

Parlament se v roce 2016 problematikou ZRS zabýval spíše okrajově. V Senátu i Poslanecké sněmovně PČR několikrát vystoupili B. Sobotka, L. Zaorálek i další ministři vlády – vesměs však pouze prezentovali výše diskutované pozice, které se ukázaly jako nekontroverzní.⁴¹ Zajímavou výjimku v tomto ohledu představuje vystoupení senátora Václava Lásky v souvislosti s *Prozatímní dohodou o hospodářském partnerství mezi EU a zeměmi střední Afriky* (zatím pouze s Kamerunem), v němž zpochybnil inherentní výhodnost ekonomické spolupráce pro země třetího světa a nadnesl otázku, zda „*tento typ spolupráce nemůže posunout Kamerun a ostatní rozvojové země do pozice pouhého producenta primárních produktů*“.⁴² Mimoděk se tak přihlásil k současné kritice českých i mezinárodních NNO, které považují představu přímé návaznosti mezi rozvojovou a ekonomickou spoluprací za mylnou. Explicitněji pak s neziskovým sektorem, konkrétně organizací Člověk v tísni, spolupracovala poslankyně Martina Berdychová, která na podnět organizace podala pozměňovací návrh k *Zákonu o zadávání veřejných zakázek*.⁴³ I v tomto případě se jednalo o ekonomicko-rozvojovou problematiku, a sice o upravení návrhu zákona o zadávání veřejných zakázek tak, aby se nevztahoval na zakázky realizované mimo území EU. A potažmo došlo k usnadnění zadávání rozvojových zakázek místním subjektům.

Kromě uvedených vystoupení jednotlivých členů parlamentu v únoru opět ve spolupráci FoRS a Zahraničního výboru Poslanecké sněmovny proběhl neveřejný seminář na téma rostoucího významu rozvojové spolupráce a humanitární pomoci. Cílem bylo podobně jako v předchozím ročníku poslance a senátory detailněji seznámit s proble-

matikou české ZRS: na semináři proto vystoupili zástupci MZV, ČRA a neziskového sektoru.⁴⁴ Přestože nelze hodnotit přímé politické dopady akce, dle vyjádření jednoho z pravidelných účastníků seminářů k rozvojové pomoci je mezi poslanci i senátory patrný dlouhodobě narůstající zájem o problematiku ZRS i její podpora v rámci zahraniční politiky ČR. A to i v době psaní této ročenky, což by napovídalo tomu, že nárůst zájmu přímo nezávisí na aktuální naléhavosti problematiky (rozvoje, migrace apod.).

Ministerstvo zahraničních věcí, Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci a Česká rozvojová agentura

Zkoumaný rok 2016 lze z pohledu hlavních realizátorů české ZRS, Ministerstva zahraničních věcí ČR a České rozvojové agentury, označit za úspěšný. Rozpočet na rozvojovou spolupráci byl po letech stagnace navýšen a s ohledem na mezinárodní závazky ČR se jako pravděpodobný jeví i jeho postupný růst v dlouhém období. Jak vyplývá z její zprávy o hospodaření, ČRA v roce 2016 podpořila celkem 154 projektů za 438 mil. Kč, přičemž bezmála 23 mil. Kč zůstalo nevyčerpáno (více než dvojnásobek ve srovnání s rokem 2015).⁴⁵ Oproti předchozímu roku došlo ke snížení podílu projektů implementovaných rozpočtovým rozhodnutím (z 18 % na 12 %), přičemž podíly dotací a veřejných zakázek zůstaly vyrovnané. Nadále přetrvávají v loňském vydání této ročenky diskutované disproporce mezi sektory (výrazná preference sektorů vody a sanitace a zemědělství). Do finální fáze se mj. dostal v minulých letech avizovaný program vysílání rozvojových expertů do programových zemí: výběrové řízení na první dvě místa v Addis Abebě a Phnompenhu proběhlo začátkem roku 2017.⁴⁶

Odbor rozvojové spolupráce a humanitární pomoci MZV i ČRA lze označit za dlouhodobě stabilní aktéry, kteří v rámci domácího rozvojového sektoru i vůči zahraničí působí důvěryhodně. O této skutečnosti do jisté míry svědčí zisk místopředsednictví v ECOSOC,⁴⁷ ale zejména již zmiňované externí evaluace české ZRS, kterou jako dobře řízenou vyhodnotil po NKÚ také OECD/DAC. Na obě evaluace logicky (nikoli formálně) navázal akreditační proces ČRA pro delegovanou spolupráci z prostředků Evropské komise. Jak uvádí jednotliví stakeholderi, úspěch v auditu by pro agenturu představoval významný krok kupředu: pokud byla již v minulém ročníku této publikace označována jako „*dynamická organizace, která sleduje současné trendy v oboru*“,⁴⁸ možnost delegované spolupráce s EK by jí mohla otevřít cestu mezi tradiční západoevropské rozvojové agentury. Právě dynamický vývoj agentury přitom představuje pro budoucí podobu české ZRS i určité riziko, a to zejména v souvislosti s časovým souběhem personálních změn na ředitelských pozicích ORS a ČRA, aktualizace strategie české ZRS po roce 2017 a volebního roku 2017. Jako reálné se tak v současnosti jeví scénáře plynulého přechodu i narušení dlouhodobé kontinuity vývoje ZRS.

Spolupráce ČRA, ORS MZV a dalších aktérů se nadále jevila jako funkční. Rada pro ZRS se sešla čtyřikrát,⁴⁹ kromě toho se představitelé MZV v rámci meziresortní komise podíleli na rozhodování o poskytování pomoci z programů Ministerstva vnitra ČR. V reakci na minulý ročník této publikace, který realizaci rozsáhlého programu mimo gesci MZV popisoval detailně, přitom zdůrazňují, že si i přes organizační zařazení pod ministerstvo vnitra MZV v programu drží klíčové slovo.

Co se konečně konkrétních iniciativ týká, MZV i ČRA se v roce 2016 jednoznačně zaměřovaly především na pojetí ZRS jako nástroje politické stabilizace a ekonomické spolupráce. Za stěžejní lze v tomto smyslu označit červnovou konferenci s názvem Česká rozvojová pomoc jako investice zaměřenou na „význam rozvojové spolupráce a humanitární pomoci jako investice do stabilizace a prosperity světa“,⁵⁰ již předcházely i následovaly další tematicky související akce vládních i nevládních aktérů: Kulatý stůl na téma strategického zapojování soukromého sektoru v ZRS UNDP a MZV, seminář k nové podobě programu B2B,⁵¹ *Den Etiopie* Hospodářské komory ČR⁵² či konference „Jak vstoupit na třetí trh prostřednictvím projektu ‚rozvojové pomoci‘ Platformy podnikatelů pro ZRS (PPZRS)“⁵³. Ve spolupráci obou institucí s agenturou CzechTrade a Ministerstva průmyslu a obchodu ČR také nově došlo k již zmiňovanému začlenění rozvojových podkapitol do *Bílé knihy exportu – Mapy globálních oborových příležitostí*.⁵⁴ U každé z cílových zemí české bilaterální ZRS jsou tak krátce shrnuty možnosti uplatnění v oblasti rozvojové spolupráce.

Nevládní neziskové organizace, soukromý sektor a místní samospráva

Ve srovnání s Evropským rokem pro rozvoj se v roce 2016 aktivitám NNO dostávalo méně publicity, většina jich ovšem probíhala v nezměněné intenzitě. V přímé spolupráci s orgány státní správy byla již tradičně neaktivnější platforma FoRS, která se jako spoluorganizátor podílela na větších advokačních akcích (semináře o významu ZRS v Poslanecké sněmovně a Senátu) a rozvojovou problematiku reprezentovala i v procesu formulace dokumentu *Česká republika 2030* v rámci kulatých stolů Rady vlády pro udržitelný rozvoj.⁵⁵ K této strategii se dále vyjadřovala i v rámci společné iniciativy NNO *Měj se k světu*, konkrétně přípravy *Přípomínek k návrhu Strategie Česká republika 2030*, která v souvislosti se ZRS volá zejména po dosažení závazků souvisejících s jejím financováním, vhodnějším ukotvení globálního rozvojového vzdělávání a lepším propojení problematiky vnitřního a vnějšího udržitelného rozvoje. Interně se fórum věnovalo řadě aktuálních témat ZRS – mj. detailně otázce odvádění ODA (na niž posléze upozornilo peer review OECD/DAC), problematice zacílení a nástrojů české ZRS, metodiky jejího vyhodnocování či konkrétněji reflexi přípravy strategie ZRS ČR po roce 2017 ze strany MZV.

Tradiční činností NNO je ve vztahu k ZRS publikace zpráv a analýz, které se problematikou přímo či okrajově zabývají. Za hlavní lze jednoznačně označit zprávu *Aid-Watch* publikovanou FoRS. Ta na straně jedné oceňuje růst rozpočtu rozvojové spolupráce, zároveň ale na straně druhé volá po systematictějšímu plánu pro další navyšování v příštích letech, zvýšení podílu dvoustranné ODA a s ním souvisejícím budováním kapacit systému ZRS. Zpráva zdůrazňuje nutnost dodržování zásad rozvojové spolupráce – především s ohledem na její časté využívání pro nesouvisející krátkodobé cíle (bezpečnostní, ekonomické) – a zároveň nastiňuje prostory pro další možná zlepšení: zpřesnění celkové strategické vize, lepší teritoriální ukotvení, posílení transparentnosti a participace aktérů z partnerských zemí i neziskového sektoru, diverzifikaci nástrojů financování tak, aby se na ZRS mohl různým způsobem podílet širší okruh NNO.

Kromě zprávy *AidWatch* se rozvojové tematiky okrajově dotkly také publikace *Národní a mezinárodní zpráva o stavu udržitelného rozvoje Social Watch 2016*⁵⁶

a *Agenda pro Českou zahraniční politiku 2017* Asociace pro mezinárodní otázky.⁵⁷ Ani jeden z dokumentů však nepředkládá výrazně inovativní náhled na ZRS. První se zabývá českou reflexí Agendy 2030 jako celku, přičemž kritizuje dlouhodobou stagnaci zdrojů rozpočtu ZRS (k jehož navýšení ovšem v roce 2016 došlo) a na globální úrovni upozorňuje na nutnost vyšší míry transparentnosti a participace v partnerských zemích. Druhá zpráva je hodnocením české zahraniční politiky, v níž kapitola o ZRS v zásadě shrnuje nálezy peer review OECD/DAC a zpochybňuje částečně přetrvávající chápání rozvojové spolupráce jako proti-imigračního opatření. Celkově pak ZRS hodnotí známkou dvě.

Zajímavější podněty obsahují zprávy nadnárodních sdružení rozvojových organizací/platform. Celoevropská zpráva *AidWatch* platformy Concord,⁵⁸ jejímž členem je mj. české FoRS, vývoj české ZRS v roce 2016 zasazuje do evropského kontextu: na straně jedné se tak ukazuje, že např. neplnění rozpočtového cíle (resp. chybějící plán navyšování rozpočtu), směřování rozvojové spolupráce s asistencí uprchlíkům či nedokonalá transparentnost nejsou jen české problémy, na straně druhé ale předkládá příklady dobré praxe – např. států, které přikročily k odváznání rozvojové spolupráce. V konkrétním případě České republiky pak Concord na základě vstupů a dat od FoRS doporučuje dlouhodobé navyšování rozpočtu ZRS, zpracování konkrétního plánu pro zefektivnění ZRS dle principů Globálního partnerství pro efektivní rozvojovou spolupráci a zlepšení participativní roviny ZRS. Podstatně kratší výzva Mezinárodního fóra národních platform NNO (českým členem je opět FoRS) z června 2016⁵⁹ naopak na globální úrovni zdůrazňuje nutnost v ZRS zachovat důraz na občanskou společnost (která musí být plnohodnotným partnerem, nikoli jen dodavatelem projektu), propůjčit hlas místním a zejména slabším skupinám obyvatel a důsledně pracovat s širší veřejností.

Kromě národních a nadnárodních NNO byly v českém prostředí aktivní také místní samosprávy a někteří aktéři soukromého sektoru. V případě samospráv byl stěžejní událostí seminář „Rozvojová pomoc ČR v zahraničí a její význam“,⁶⁰ jehož organizátorem byl Svaz měst a obcí ČR ve spolupráci s FoRS a PPZRS. Seminář proběhl na půdě Senátu, pod záštitou místopředsedy Výboru pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost Zdeňka Brože, primárně se ovšem jednalo o osvětovou akci určenou zástupcům českých měst a obcí. V soukromém sektoru se podobně jako v minulých letech jako neaktivnější subjekt ukázala PPZRS, která se prostřednictvím několika souběžných kanálů snaží o osvětu v soukromé sféře a o prosazení dílčích změn ve stávajícím systému ZRS. Osvěta standardně probíhala cestou čtvrtletního bulletinu, který členy platformy seznamoval s hlavními zprávami a trendy současné ZRS (blendin-gové financování, program Aid for Trade apod.),⁶¹ za významnější lze nicméně označit akce určené podnikatelské veřejnosti – konkrétně seminář k nákupním procesům velkých dárcovských organizací a prosincovou konferenci „Nové trendy ve financování rozvojové pomoci“.⁶² Jak potvrzuje přímo PPZRS, právě uvedená konference měla kromě soukromého sektoru ambice oslovit i veřejnou správu a prosazovat lepší začlenění soukromé sféry do systému ZRS, kterou platforma chápe jako přímo předcházející standardní obchodní spolupráci.

ROZVOJOVÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITIKY V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

Zájem médií i veřejnosti o ZRS zůstal v roce 2016 nezměněný, v souvislosti se skončením Evropského roku pro rozvoj 2015 a zklidněním migrační krize došlo spíše k jeho poklesu. Veřejnému prostoru i médiím dominovaly standardní fundraisingové kampaně větších NNO a zprávy zaměřené na jednotlivé, s rozvojem související události či atraktivní projekty. O omezeném zájmu veřejnosti o problematiku ZRS dobře vypovídají aktivita a počty fanoušků ČRA a rozvojových NNO na Facebooku, jakožto v rozvojové komunitě dosud nejpoužívanější sociální síti: zdaleka největší zájem veřejnosti (přes 100 tis. fanoušků) vzbuzuje organizace Lékaři bez hranic, v pravém slova smyslu rozvojové organizace mají fanoušků řádově méně, nejsledovanější stránka *Člověk v tísni – Rozvojovka* jich má jen 8960 (sdružení ADRA má sice fanoušků přes 10 tis., ale, podobně jako např. Charita ČR, používá jednu stránkou pro domácí a zahraniční aktivity) a ČRA sleduje jen něco přes 1400 uživatelů (pro srovnání, nejoblíbenější osvětová kampaň *Nemyslíš, zaplatíš* má téměř půl mil. fanoušků, nejsledovanější NNO, Antifa, přes 275 tis.). Twitter i YouTube zatím jsou v rozvojovém sektoru používány spíše doplňkově.

Z hlediska obsahu patří ČRA i jednotlivé NNO mezi aktivní uživatele: nové příspěvky jsou přidávány téměř denně, přičemž zpravidla kopírují zprávy z fungování dané organizace či jejích partnerů. Jednotlivé organizace se nicméně liší co do míry, v níž sdílí obsah třetích stran z oblasti rozvojové spolupráce: někteří aktéři (zejm. ČRA, Lékaři bez hranic) se cizímu obsahu spíše vyhýbají, další (FoRS, Adra) jej prezentují často. Obsah specificky určený pro sociální síť se naopak vyskytuje jen výjimečně: právě v neschopnosti vhodným způsobem pracovat s novými médii lze ostatně spatřovat hlavní nedostatek v online přítomnosti českých rozvojových aktérů. Světlu výjimku v tomto ohledu představuje spolupráce Úřadu vlády ČR s youtuberem Martinem Rotou (Naprostro Retardovaný), z níž vzniklo video zaměřené na publikum mezi 15–25 lety,⁶³ které v době psaní této publikace dosáhlo na 34 tis. shlédnutí.⁶⁴

Co se konečně týká obecnějšího přístupu české veřejnosti k ZRS, v roce 2016 bylo publikováno a provedeno několik statistických šetření, které dohromady vytváří poměrně plastický obraz. Výsledky šetření Eurobarometru⁶⁵ ukazují, že česká veřejnost vnímá ZRS jako důležitou (78 % respondentů) a účinnou v boji s chudobou (60 %), ale jen necelá polovina se nedomnívá, že by se mělo jednat o evropskou prioritu (49 %). Jako národní prioritu Češi rozvojovou spoluprací (resp. boj proti chudobě) odmítají (72 %), většina (88 %) se dokonce domnívá, že by se neměly zvyšovat (či by se dokonce měly snížit) s ní spojené výdaje. Spíše negativní vnímání ZRS dále rozebírá výzkum agentury Stem/Mark *Mýty v rozvojové spolupráci*⁶⁶ dokládající výraznou preferenci vůči pomoci doma a zároveň určitou skepsi ohledně nakládání s darovanými penězi i pasivity jejich příjemců. V podobném světle konečně českou veřejnost ukazuje též zpráva *World Giving Index 2016* Charities Aid Foundation (CAF),⁶⁷ jež na základě tří kritérií – pomoc neznámým osobám, darování peněz na

dobročinné účely, času věnovanému dobrovolnictví – hodnotí přístup jednotlivých společností k dobročinným aktivitám. Ze zkoumaných 140 států se Česká republika umístila na 121. místě.

ZÁVĚR: FRAGMENTACE A PRAGMATIZACE JAKO DLOUHODOBÉ TRENDY ČESKÉ ROZVOJOVÉ POLITIKY

Rozvojová politika České republiky se dlouhodobě pohybuje na okraji zájmu širší veřejnosti. Její vysoká míra technokratizace vede ke stabilně se zlepšujícím výsledkům z hlediska kvality – což ve sledovaném roce potvrdilo hned několik dílčích evaluací, mj. první peer review OECD/DAC – zároveň se však ze stejného důvodu v minulosti potýkala s nedostatečnou politickou prioritizací, a tedy nárůstem kvantity. Politický zájem o ZRS od roku 2015 povzbudila migrační krize, při níž došlo k reinterpretaci zahraniční spolupráce jako vnitropolitického nástroje sloužícího k omezení migračních tlaků, resp. její sekuritizaci. V souladu s dlouhodobými požadavky neziskového sektoru i nadnárodních aktérů se tak v roce 2016 podařilo zajistit moment potřebný ke zvýšení ODA na úroveň 0,14 % HND a příslib dalšího zvyšování v následujících třech letech. Tento úspěch je nicméně vykoupen pokračující pragmatizací a fragmentací ZRS, které vrhají poměrně nejisté světlo na její vývoj v delším horizontu. O fragmentaci již detailně pojednávala loňská kapitola této knižní řady, a to v souvislosti s razantním vstupem Ministerstva vnitra ČR do oblasti ZRS. Tato fragmentace přetrvávala i v roce 2016, přičemž došlo k dalšímu navýšení financí alokovaných ze strany MV.

Jako z dlouhodobějšího hlediska významnější se nicméně jeví obecnější a trvajících trend pragmatizace, kdy cílem ZRS přestává být naplňování rozvojových cílů a stává se jím uspokojování domácí politické a společenské poptávky. Je však třeba zdůraznit, že se nejedná pouze o český, ale o celounijní, celoevropský a globální trend, k němuž v roce 2016 přispělo zvolení Donalda J. Trumpa za prezidenta USA. V tuto chvíli se jedná o poptávku po oslabení přílivu uprchlíků – ta nicméně v souvislosti s mezinárodním zvládnutím migrační krize spíše oslabuje. Jako možné se tedy jeví postupné nahrazení sekuritizace ZRS její ekonomizací, kdy bude postupně ZRS čím dál více vnímána jako nástroj podpory spolupráce soukromého sektoru v ČR a prioritních zemích. Podobné chápání rozvojové spolupráce je plně v intencích současné Koncepce zahraniční politiky: jeho faktická vhodnost ve vztahu k SDGs či rozvojovým cílům obecně ovšem závisí na možnostech konkrétního organizačního uspořádání, které dosud zůstává nejasné. Podobně jako v závěru loňské kapitoly lze přitom zdůraznit, že budoucí vývoj záleží na dosud nedokončeném procesu implementace Agendy 2030, ale i přijetí národních dokumentů (především rámce *Česká republika 2030*, ale též *Strategie zahraniční rozvojové spolupráce ČR 2018–2030*). Neméně pak na výsledcích voleb v roce 2017 a z nich vyplývajících vztazích mezi jednotlivými resorty, resp. ambicích jejich nových představitelů v souvislosti se zahraniční rozvojovou spoluprací.

Poznámky

- ¹ Za informace a názory poskytnuté v rozhovorech děkují autoři Katarině Šrámkové, policy officerce FoRS – Českého fóra pro rozvojovou spolupráci, 6. 4. 2017; Václavu Bálkovi, řediteli, a Haně Volné, zástupkyni ředitele Odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci MZV, 19. 4. 2017; Věře Venclikové, výkonné ředitelce Platformy podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci, 19. 4. 2017, Michalovi Kaplanovi, řediteli, 21. 4. 2017, a Hynkovi Cibochovi, zástupci ředitele České rozvojové agentury, 27. 4. 2017. Autoři nicméně zůstávají jako jediní odpovědní za případné faktické chyby a vlastní interpretaci zahraniční rozvojové spolupráce. Ondřej Horký-Hlucháň se jako člen příslušného výboru Rady vlády pro udržitelný rozvoj podílel na přípravě *Strategického rámce, Česká republika 2030*, který je v textu hodnocený.
- ² Srov. Horký-Hlucháň, Ondřej (2016): Rozvojový rozměr české zahraniční politiky: Rok rozvoje v zajištění migrace. In: Kořan, Michal a kol. (ed.): *Česká zahraniční politika v roce 2015. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 352–374.
- ³ Tamtéž, s. 368.
- ⁴ Vláda ČR: *Usnesení č. 223 ke Koncepti zahraniční politiky České republiky na léta 2003–2006*, 3. 3. 2003, s. 21; *Usnesení č. 589 ke Koncepti zahraniční politiky*, 20. 7. 2011.
- ⁵ Horký-Hlucháň, Ondřej (2016): Rozvojový rozměr české zahraniční politiky: Rok rozvoje v zajištění migrace, op. cit., s. 354.
- ⁶ Viz např. Ministerstvo vnitra ČR: *Koncepce Ministerstva vnitra pro asistenci uprchlíkům a státům pod silnými migračními tlaky*, 2015. On-line: https://www.dataplan.info/img_upload/7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d/iii.koncepce-mv_-asistence-uprchlikum_pomezirezortu.pdf.
- ⁷ Tamtéž, s. 4.
- ⁸ Tamtéž.
- ⁹ Tamtéž, s. 5.
- ¹⁰ MZV ČR: *Bílá kniha exportu – Mapa globálních oborových příležitostí 2016/2017*, 23. 6. 2016. On-line: http://www.mzv.cz/file/1995522/Mapa_globalnich_oborovych_prilezitosti_2016_20107.pdf.
- ¹¹ Tamtéž, s. 15
- ¹² EEAS: *Global Strategy will allow EU to meet its huge potential – Mogherini*, 11. 10. 2016. On-line: https://eeas.europa.eu/topics/common-security-and-defence-policy-csdp/11712/global-strategy-will-allow-eu-to-meet-its-huge-potential--mogherini_en.
- ¹³ Rada EU: *The new European Consensus on Development – EU and Member States sign joint strategy to eradicate poverty*, 7. 6. 2017. On-line: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/06/07-joint-strategy-european-consensus-development/>.
- ¹⁴ Úřad vlády ČR: *Strategický rámec: Česká republika 2030*, 2017. On-line: https://www.vlada.cz/assets/ppov/udrzitelny-rozvoj/CR-2030/Strategicky_ramec_Ceska_republika_2030-compressed-_1_.pdf.
- ¹⁵ Úřad vlády ČR: *Kulatý stůl k oblasti č. 4 Česká republika podporující udržitelný rozvoj v Evropě a ve světě*, 15. 5. 2016. On-line: https://www.vlada.cz/assets/ppov/udrzitelny-rozvoj/CR-2030/Zapis_world-cafe-k-oblasti-c-4_15-05-2016.pdf.
- ¹⁶ Bartoníček, Radek (2016): *Sobotka před klíčovým summitem EU: Dohodu s Tureckem podporujeme, kvóty se ale nesmí změnit*. Aktuálně.cz. On-line: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/sobotka-pred-klucovym-summitem-eu-dohodu-s-tureckem-podporuj-r~353cd132ec1611e5aa720025900fea04/>; *O nás bez nás: Bělobrádek přirovnal uprchlické kvóty k mnichovské dohodě*. Forum24.cz. On-line: <http://forum24.cz/o-nas-bez-nas-belobradek-prirovnal-spor-o-uprchlicke-kvoty-k-mnichovske-dohode/>; *Brusel chce upravit azylové řízení*,

- migranty by rozdělil podle klíče. iDNES.cz. On-line: http://zpravy.idnes.cz/migrace-eu-kvoty-distribuce-migranti-brusel-fmn-/zahranicni.aspx?c=A160406_101947_zahranicni_aba.
- ¹⁷ Eurostat: *Asylum and first time asylum applicants by citizenship, age and sex Annual aggregated data (rounded)*, 2017. On-line: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=migr_asyappctza&lang=en.
- ¹⁸ Sobotka hájil chystanou dohodu. Syřany si můžeme brát přímo v Turecku. iDNES.cz. On-line: http://zpravy.idnes.cz/nenechme-se-vydirat-tureckem-vyzyva-pravicova-opozice-sobotku-ps5-/domaci.aspx?c=A160308_135039_domaci_kop.
- ¹⁹ Srov. Horký-Hlucháň, Ondřej (2016): Rozvojový rozměr české zahraniční politiky: Rok rozvoje v zajetí migrace, op. cit.
- ²⁰ Úřad vlády ČR: *Usnesení vlády č. 631*, 11. 6. 2016. On-line: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/RCIAABUGVUTI> a <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/RCIAABUGVX3J>.
- ²¹ MZV ČR: *Informace o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky v roce 2016*, 6. 6. 2017. On-line: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publicace/vyrocní_prehledy/informace_o_zahranicni_rozvojove_9.html.
- ²² Tamtéž.
- ²³ MZe ČR: *Ministr Jurečka v Zambii: Chceme prohloubit vzájemné obchodní vztahy a otevřít nové exportní možnosti českým firmám*, 26. 4. 2017. On-line: <http://www.marianjurecka.cz/clanek/402-ministr-jurecka-v-zambii:-chceme-prohloubit-vzajem.html>.
- ²⁴ MZV ČR: *Informace o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky v roce 2016*, 6. 6. 2017. On-line: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publicace/vyrocní_prehledy/informace_o_zahranicni_rozvojove_9.html.
- ²⁵ MZV ČR: *Závěrečná zpráva z vyhodnocení zahraniční rozvojové spolupráce České republiky v sektoru zemědělství v Gruzii*, 15. 2. 2016. On-line: http://www.mzv.cz/file/1796061/EZ_Gruzie_zemedelstvi_2015.pdf.
- ²⁶ MZV ČR: *Vyhodnocení zahraniční rozvojové spolupráce České republiky v sektoru zemědělství v Etiopii*, 29. 11. 2016. On-line: http://www.mzv.cz/file/2197611/Etiopie_2016_evaluacni_zprava_final_komplet.pdf.
- ²⁷ MZV ČR: *Vyhodnocení projektu zahraniční rozvojové spolupráce České republiky v sektoru státní správa a občanská společnost (zemědělství) v Bosně a Hercegovině*, 7. 12. 2016. On-line: http://www.mzv.cz/file/2207844/BiH_ZZ_FINAL_komplet.pdf.
- ²⁸ MZV ČR: *Vyhodnocení zahraniční rozvojové spolupráce České republiky v sektoru vzdělávání, programu vysílání českých učitelů do rozvojových zemí – podpora zvyšování kvality vysokého školství v partnerských rozvojových zemích*, 20. 12. 2016. On-line: http://www.mzv.cz/file/2254111/ZZ_Evaluace_ZRS_vysilani_ucitelu_2016.pdf.
- ²⁹ *Výjádření k evaluační zprávě předložené výzkumným týmem nezávislých evaluátorů Evaluation4Action (E4A) s názvem „Vyhodnocení zahraniční rozvojové spolupráce České republiky v sektoru vzdělávání, programu vysílání českých učitelů do rozvojových zemí – podpora zvyšování kvality vysokého školství v partnerských rozvojových zemích“ z prosince 2016*. ČZÚ – Fakulta tropického zemědělství, 25. 1. 2017. On-line: http://www.mzv.cz/file/2254128/Vyjadreni_CZU_k_evaluaci_KAMBODZA.pdf.
- ³⁰ OECD: *Review of the development co-operation policies and programmes of the Czech republic the DAC's main findings and recommendations*, 14. 9. 2016. On-line: http://www.mzv.cz/file/2188658/Czech_Republic_peer_review.pdf.
- ³¹ Vláda ČR: *Prohlášení ústavních činitelů po dnešním setkání na Pražském hradě*, 16. 12. 2015. On-line: <http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/prohlasi-ustavnich-cinitelu-podnesnim-setkani-na-prazskem-hrade-138281/>.
- ³² Vláda ČR: *Prime Minister Sobotka: Czech Republic to provide Syrian refugees with CZK 170 million in aid this year*, 5. 2. 2016. On-line: <http://www.vlada.cz/en/media-centrum/aktualne/prime-minister-sobotka-czech-republic-to-provide-syrian-refugees-with-czk-170-million-in-aid-this-year---139979/>.

- ³³ PS PČR: *Stenoprotokol – 49. schůze*, 13. 9. 2016. On-line: <http://www.psp.cz/eknih/2013ps/stenprot/049schuz/s049179.htm>.
- ³⁴ Lubomír Zaorálek: *Pomáháme tam, kde je to nejdůležitější*, 11. 2. 2016. On-line: <http://blog.aktualne.cz/blogy/lubomir-zaoralek.php?itemid=26872>.
- ³⁵ MZV ČR: *Zaorálek: Podporujeme účinnou návratovou politiku*, 24. 5. 2016. On-line: http://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/tiskove_zpravy/x2016_05_24_zaoralek_podporujeme_ucinnou_navratovou.html.
- ³⁶ Senát PČR: *Stenozáznam – 28. schůze*, 19. 10. 2016. On-line: <http://www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/81553/68470>.
- ³⁷ PS PČR: *Stenoprotokol – 43. schůze*, 23. 3. 2016. On-line: <http://www.psp.cz/eknih/2013ps/stenprot/043schuz/s043002.htm>.
- ³⁸ *Na rozvojovou pomoc dává ČR pět miliard, světu je to málo*. Právo, 11. 3. 2016. On-line: <http://www.novinky.cz/domaci/397332-na-rozvojovou-pomoc-dava-cr-pet-miliard-svetu-je-to-malo.html>.
- ³⁹ PS PČR: *Stenoprotokol – 39. schůze*, 21. 1. 2016. On-line: <http://www.psp.cz/eknih/2013ps/stenprot/039schuz/s039142.htm>.
- ⁴⁰ KPR: *Rozhovor prezidenta republiky pro TASS*, 16. 2. 2016. On-line: <https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr/vybrane-projevy-a-rozhovory/rozhovor-prezidenta-republiky-pro-tass-12476>.
- ⁴¹ Senát PČR: *Stenozáznam – 19. schůze*, 2. 3. 2016. On-line: <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/htmlhled?action=doc&value=78867>.
- ⁴² Senát PČR: *Stenozáznam – 28 schůze*, 19. 10. 2016. On-line: http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/vystoupeni?PID=278&ORG=Sen%Et&O=10&id_organ=60&.
- ⁴³ Senát PČR: *Stenozáznam – 39 schůze*, 27. 01. 2016. On-line: <http://www.psp.cz/eknih/2013ps/stenprot/039schuz/s039214.htm>.
- ⁴⁴ FoRS: *Rostoucí význam rozvojové spolupráce a humanitární pomoci bude dnes diskutován na semináři v parlamentu*, 17. 2. 2016. On-line: http://www.fors.cz/2016/02/17/rostouci-vyznam-rozvojove-spoluprace-a-humanitarni-pomoci-bude-dnes-diskutovan-na-seminari-v-parlamentu/#.WUL_UWjyjiU.
- ⁴⁵ ČRA: *Zpráva o činnosti a hospodaření České rozvojové agentury za rok 2015*, září 2016. On-line: http://www.czechaid.cz/wp-content/uploads/2016/09/Zprava_o_cinnosti_a_hospodareni_CRA_2015.pdf.
- ⁴⁶ ČRA: *Česká rozvojová agentura posiluje kapacity a navyšuje rozpočet*, 10. 1. 2017. On-line: <http://www.czechaid.cz/ceska-rozvojova-agentura-posiluje-kapacity-a-navysuje-rozpocet/>.
- ⁴⁷ MZV ČR: *Česká republika získala post ECOSOC*, 27. 7. 2016. On-line: http://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/tiskove_zpravy/x2016_07_27_CR_ziskala_post_ecosoc.html.
- ⁴⁸ Horký-Hlucháň, Ondřej (2016): *Rozvojový rozměr české zahraniční politiky: Rok rozvoje v zasetí migrace*, op. cit., s. 364.
- ⁴⁹ MZV ČR: *Zápisy ze zasedání Rady pro ZRS*. On-line: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koordinace_zrs/rada_pro_zahranicni_rozvojovou/zapisy_ze_zasedani_rady_pro_zrs.html.
- ⁵⁰ MZV ČR: *Konference „Česká rozvojová pomoc jako investice“*, 3. 6. 2016. On-line: http://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/tiskove_zpravy/x2016_06_03_konference_ceska_rozvojova_pomoc.html.
- ⁵¹ ČRA: *Partnerství se soukromým sektorem v rámci zahraniční rozvojové spolupráce ČR – nová podoba programu B2B*, 23. 11. 2016. On-line: http://www.czechaid.cz/wp-content/uploads/2016/11/Pozv%C3%A1nka_Semin%C3%A1%C5%99-a-konzultace_B2B.pdf.
- ⁵² Hospodářská komora ČR: *Hospodářská komora ČR v rámci projektu Aid for Trade zorganizovala v pražském Florentinu Den Etiopie*, 6. 9. 2016. On-line: <http://www.komora.cz/aktualni-zpravodajstvi/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2016/hospodarska-komora-cr-v-ramci-projektu-aid-for-trade-zorganizovala-v-prazskem-florentinu-den-etiope.aspx>.

- ⁵³ *Jak vstoupit na třetí trh prostřednictvím projektu „rozvojové pomoci“*. Infobusiness.cz. On-line: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/jak-vstoupit-na-treti-trh-prostrednictvim-projektu-rozvoje-pomoci-84788.html>.
- ⁵⁴ ČRA: *Mapa globálních oborových příležitostí letos rozšířena o příležitosti rozvojové spolupráce*, 4. 7. 2016. On-line: <http://www.czechaid.cz/mapa-globalnich-oborovych-prilezitosti-letos-rozsirena-o-prilezitosti-rozvoje-spoluprace/>.
- ⁵⁵ Úřad vlády ČR: *Kulatý stůl ke klíčové oblasti „Česká republika podporující udržitelný rozvoj v Evropě a ve světě“*, 10. 5. 2016. On-line: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/udrzitelny-rozvoj/aktuality/kulaty-stul-ke-klicove-oblasti-ceska-republika-podporuji-udrzitelny-rozvoj-v-evrope-a-ve-svete-143734/>; Úřad vlády ČR: *Kulatý stůl ke klíčové oblasti „Lidé a společnost, které nám umožní uspět v 21. století“*, 10. 5. 2016. On-line: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/udrzitelny-rozvoj/aktuality/kulaty-stul-ke-klicove-oblasti-lide-a-spolecnost--ktere-nam-umozni-uspet-v-21--stoleti--143730/>.
- ⁵⁶ Tožička, Tomáš a kol. (2016): *Ekonomika roste, ale společenská stabilita je ohrožena: Národní a mezinárodní zpráva o stavu udržitelného rozvoje*. Praha: Social Watch ČR. On-line: <http://www.socialwatch.cz/wp-content/uploads/Social-Watch-2016.pdf>.
- ⁵⁷ Dostál, Vít–Jermanová, Tereza a kol. (2016): *Agenda pro českou zahraniční politiku*. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky. On-line: <http://www.amo.cz/wp-content/uploads/2017/03/Agenda-pro-ceskou-zahranicni-politiku-2017.pdf>.
- ⁵⁸ Concord (2016): *Concord Annual Report 2016*. On-line: https://concordeurope.org/wp-content/uploads/2017/04/CONCORD_AnnualReport_2016_web.pdf?1855fc.
- ⁵⁹ International Forum of National NGO Platforms: *The key building blocks of a successful implementation of the Sustainable Development Goals*, červen 2016. On-line: https://gallery.mailchimp.com/81af9ecc3ab78c93cb6b0f8e4/files/IFP_SDGs_implementation_key_building_blocks.pdf.
- ⁶⁰ Svaz města a obcí ČR: *Seminář „Rozvojová pomoc ČR v zahraničí a její význam“*, 6. 10. 2016. On-line: <http://www.smocr.cz/cz/oblasti-cinnosti/zahranicni-spoluprace/seminar-rozvojova-pomoc-cr-v-zahranici-a-jeji-vyznam.aspx>.
- ⁶¹ PPZRS: *Zpravodaj PPZRS*, 2016. On-line: <https://www.ppzrs.org/slozka/zpravodaj-ppzrs/>.
- ⁶² PPZRS: *Nové trendy ve financování rozvojové pomoci*, 24. 11. 2016. On-line: <https://www.ppzrs.org/soubor/pozvanka-konference-23-11-2016/>.
- ⁶³ „Naprostu Retardovaný“ z YouTube poučuje mladé o udržitelném rozvoji. Platí ho Úřad vlády. Aktuálně.cz. On-line: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/vojin-rot-a-z-youtube-poucuje-mlade-o-udrzitelnem-vyvoji-plat/r~e724fe1ae6cb11e59e52002590604f2e/>.
- ⁶⁴ Naprostu Retardovaný – Udržitelný rozvoj. Youtube.com – kanál NaprostuRetardovaný. On-line: <http://www.youtube.com/watch?v=WNXQYe7Hbns>.
- ⁶⁵ TNS opinion & social at the request of the European Commission – DG-DEVCO: *Special Eurobarometer 455: EU Citizens' views on development, cooperation and aid*, listopad-prosinec 2016. On-line: https://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/sp455-development-aid-final_en.pdf.
- ⁶⁶ STEM/MARK: *Mýty v rozvojové spolupráci*, duben 2016. Praha: STEM/MARK. On-line: http://www.rozvojovka.cz/download/docs/375_prezentace-vysledku.pdf.
- ⁶⁷ Charities Aid Foundation: *CAF World giving index 2016*, říjen 2016. On-line: https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-publications/1950a_wgi_2016_report_web_v2_241016.pdf?sfvrsn=4.